

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за придобиване на научната степен

„Доктор на науките”

на тема: **„Предучилищното образование – ретроспекция, състояние, тенденции, предизвикателства и промени“**

в област на висше образование 1. Педагогически науки
професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)

Автор на труда: проф. д-р Божидар Михайлов Ангелов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Факултет по науки за образованието и изкуствата

Катедра „Предучилищна и медийна педагогика“

Данни за дисертанта

Проф. д-р Божидар Ангелов е изтъкнат учен в областта на предучилищната педагогика. Ползва се с висок авторитет сред педагогическата общност в България и чужбина като учен, изследовател, преподавател, експерт и новатор.

Висотата на академическия му статус е безспорна и като дългогодишен член на колективните органи на управление на СУ „Св. Климент Охридски“, като член на Академическия съвет и на Факултетния съвет на Факултета по начална и предучилищна педагогика, към момента Факултет по науки за образованието и изкуствата. Той има богат административен опит като Декан на Факултета по науки за образованието и изкуствата (преди Факултет по начална и предучилищна педагогика) и ръководител на катедра „Предучилищна и медийна педагогика“.

Научно-изследователската представителност на проф. Б. Ангелов не

отстъпва на организационно-управленската му дейност. Той участва в научни редколегии на професионално значими издания. Автор е на над 120 научни разработки: монографии, книги, студии, статии, доклади. Активно представя научните си тези на университетски, национални и международни форуми и конференции. Работи по проекти на национално и университетско равнище, като умело организира обучителни и изследователски научни екипи. Регулярно обезпечават учебния процес с учебници и учебни помагала като самостоятелен автор и като съавтор на учебно-помощна литература и на методически разработки като: книги за учителя, за родителя, за детето, програми за развитие на детето и др.

Успешно ръководи научни разработки на студенти и докторанти. Под негово ръководство са защитени над 600 бакалавърски и магистърски дипломни работи. Научен ръководител е на четирима защитили докторанти.

Данни за докторантурата

Процедурата за придобиването на научната степен „доктор на науките“ се реализира по *Закон за развитие на академичния състав в Република България, Правилник за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски“*. Съобразно Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ е определен състав на научното жури – РД 38-20/08.01.2019 г.

В изпълнение на нормативните изисквания, съобразно процедурата отчитам, че дисертационният труд е авторски продукт и не повтаря темата и съдържанието на дисертационния труд за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.

Данни за дисертацията и автореферата

Представеният за рецензиране дисертационен труд с общ обем 218 страници в структурно отношение е изграден от увод, три глави, заключение, основна литература и литература, която включва 147 източника, от които 136 на кирилица и 11 на латиница, представлящи фундаментални разработки, свързани с темата на дисертационното изследване.

Дисертацията има ясно откритоена, цялостна и завършена авторска концепция, свързана със съществени аспекти и проблеми относно историческите предпоставки и съвременните тенденции и перспективи в областта на предучилищната педагогика като теория и практика в интегритет и с други сфери на научното познание като начална училищна педагогика, сравнителна педагогика, обща педагогика, социална педагогика и др.

Авторефератът представя концептуално проблема за предучилищното образование в ретроспекция, като съвременно състояние, тенденции, предизвикателства и промени. Той отразява обективно и коректно съдържанието на дисертационната разработка и е разработен съобразно изискванията.

Съдържателни характеристики на дисертационния труд

Актуалността на дисертационната проблематика е безспорна, тъй като се представя, анализира, подлага на критически прочит, концептуализира и обобщава теорията и технологическите измерения на предучилищната педагогика в историческа ретроспекция и на тази основа се извежда съвременното ѝ състояние и проблеми, очертават се тенденциите и се аргументират ефективни решения за системата.

Интерпретирането на проблема чрез сензитивността и разбирането на автора за предучилищното образование като състояние, тенденции,

предизвикателства и промени като част от цялостната социално-педагогическата система на взаимодействия и взаимовръзки и по-конкретно - разбирането му за благоприятно личностното развитие на децата чрез емоционално-творчески и игрови подходи, чрез формиране на конкретни понятия и овладяване на речта, съобразно индивидуално-личностни и възрасти характеристики на децата - предпоставят успешността авторската теза.

Чрез критико-аналитичен и аргументативно-логически подход в увода са представени и интерпретирани проблемите на предучилищното образование у нас в дихотомия с въпросите за образователната практика и социално-педагогическата сфера по отношение на предучилищното образование на различната им равнищна обусловеност. На тази база е открито ясна авторова позиция и отношение по актуалните проблеми на предучилищното образование и визията за изследването им.

Представена е убедително актуалността на проблема и план-програмата на изследване на системата на предучилищното образование, като е изведена целта на изследването, свързана с анализ на теоретико-приложните педагогически аспекти в трудовете и възгледите на професор Елка Петрова и доцент Димитър Димитров, известни учени в областта на предучилищната педагогика у нас.

Тук авторът поставя и тезата на изследването, а именно, че „... полемиката между тези учени разкрива по-голяма част от развитието на предучилищната педагогика като наука в исторически план, която препологаме, има преки проекции към днешно време като актуалност при решаването на проблемите в реализацията на педагогическото взаимодействие в предучилищна възраст.“ (с. 11).

Задачите на изследването са в посока постигането на целта, а именно:

- Анализ на историческите аспекти в развитието на предучилищната педагогика през анализирания период чрез трудовете на Е. Петрова и Д. Димитров.
- Анализ на теоретичните аспекти при обособяването на основните парадигми в предучилищното образование.
- Анализ на взаимовръзките между играта, културата, социалната динамика, педагогическото взаимодействие, социалната информация чрез трудовете на Е. Петрова и Д. Димитров.
- Анализ на социалния контекст на педагогическите взаимодействия – реч, информация, комуникативна компетентност чрез трудовете на Е. Петрова и Д. Димитров.

В първа глава „Предучилищно образование – състояние, тенденции, предизвикателства и промени“ чрез задълбочен историографски анализ се извеждат концептите за предучилищното образование още от възникването на идеята за предучилищното образование през значимите идеи на изследователи и практики в тази област през времето и до наши дни и най-вече чрез трудовете на Е. Петрова и Д. Димитров. Представя се задълбочен широкообхватен интерпретационен анализ на подходи, теории, схващания и концепции в теоретичен и практико-приложен план по отношение на предучилищното образование по посока стадиалност в развитието, актуални въпроси и измерения, свързани с училищната готовност, с диагностичните процедури за проследяване на постиженията както на групата, така и на отделното дете, с равнището на интелектуално и личностно развитие и психическа зрялост за адаптация на децата към новите условия на учене и живот в общността на връстниците в училищна среда.

Сполучливо е защитена идеята за търсенето на ефективни пътища за отстраняване на затрудненията и проблемите в теорията и практиката на предучилищната дейност и чрез ползването на възможностите на

национални програми, стратегии, методи и подходи, в които е и активен участник при изграждането им. Специфично за стила на дисертационния труд е, че авторът не е само наблюдател и анализатор на системата на предучилищното образование, но той участва в нейното усъвършенстване чрез критичен поглед, конструктивни предложения и активна дейност за преобразуването ѝ, което е видно при аргументиране на тезите в труда.

Многообхватният анализ на предучилищното възпитание и образование в тази глава представя и аргументира тезата за единна социално-педагогическа система в лицето на институциите „детска градина“ и „начално училище“ с прилежащите ѝ атрибути, взаимодействия, взаимоотношения, цели, очаквани резултати и образователно съдържание. Авторът сполучливо поставя на изследователския си фокус съвременните дискуссионни въпроси за училищната готовност на децата, за личностното им развитие и ролята на образователните усилия за това.

Много ярко в текстовете на дисертацията е открито авторската позиция, визия и предложения за усъвършенстване на образователната практика в детската градина по посока държавни образователни изисквания, роля на социокултурната среда, връзка между познавателното и социалното развитие на детето, връзка между възпитание и обучение в предучилищна възраст и други.

Във втора глава „Една ретроспекция или още веднъж за играта“ задълбочено и обхватно е интерпретиран въпроса за ролята на играта като системообразуващ компонент на културата за развитието на децата, във връзка с изкуството и езика - като мотивиращи и катализиращи фактори. Авторът анализира теоретичните схващания за играта като обосновано прави сравнение между социалните правила и тези в играта, което извежда анализа в посока осмисляне на детските отношения и поддържането на позитивни детски отношения чрез играта под прякото участие на педагога.

Сполучливо е аргументирана играта като водеща дейност за този възрастов период и на тази база транслирането и плавния преход към учене чрез култура, изкуство, общуване и прочие. На тази база са изведените варианти на обучение в детската градина, базирани на разбирането за играта като социално-психологичен подход, а не толкова като дидактичен, а именно: специално организирани ситуации с дидактична окраска, ситуации чрез игрови подход и други.

Специален акцент е поставен на дигиталните продукти и възможности, ползването им и влиянието им върху съвременното дете, като е подчертана необходимостта от съобразяване на тяхното въздействие с възрастово-психологическите особености на децата за ефективност на образователния процес.

Като на базата на задълбочен теоретичен прочит на теоретичните концепции за социалното научаване и екологичните системи е изведена ролята на играта за социалното усвояване на благоприятни механизми в общуването при децата в предучилищна възраст. Чрез критичен анализ са представени различни подходи в образователния процес в детската градина, като е представена и ролята на медийната и художествената комуникация в развитието на децата.

В трета глава „Социален контекст на педагогическите взаимодействия – аспекти на педагогическата компетентност“ се представят именно педагогическите взаимодействия в детската градина, като се извеждат различните аспекти на педагогическа компетентност за това, като теории, методики и практики за формиране на социална компетентност при децата. Представените и защитени тези са по посока ангажираност с въпроса за самооценката на предучилищното детство, за формиране на индивидуалностите на децата като общуване, учене и пр., съобразно техните индивидуални потребности, възможности и възрастови особености за познавателното и социалното им развитие в

този период.

Важен аспект от дисертационното изследване е изследването на процеса на езиково развитие на децата за овладяването на комуникативна компетентност чрез адекватна педагогическа включеност и в частност и чрез ранно чуждоезиково обучение.

В заключението са представени изводите от дисертационното изследване, базирани на трудовете на Елка Петрова и Димитър Димитров, които отново разкриват личната ангажираност на автора по отношение усъвършенстване на системата на предучилищното образование чрез фокусиране на самоценността на предучилищното детство като един от най-важните периоди при изграждането на личността и спецификата на обучението в този период чрез игра, изкуство и емоционално съпреживяване.

Публикации

По процедурата за „доктор на науките“ проф. д-р Божидар Ангелов прилага: 4 монографии, 5 учебника – самостоятелно и в съавторство, 11 студии, 30 статии в периодични издания и доклади в научни сборници. Публикациите са в съответствие с темата на дисертационния труд и представят съществени аспекти на състоянието, тенденциите и развитието на предучилищното образование у нас.

Цитирания

Забелязаните цитирания са потвърждение за значимостта на проблематиката.

Приноси

Приемам формулираните от проф. д-р Божидар Ангелов приноси като реално постигнати.

В допълнение мога да посоча:

- Направен е многообхватен и многопластов анализ на българската образователна система в областта на предучилищната педагогика като

наука и практика чрез задълбочени анализи в полето на философско-антропологичните, социално-педагогическите и възрастово-психологическите науки, базиран на аналитична интерпретация на педагогически концепции на изтъкнати учени в сферата на предучилищната педагогика.

- Изведени са интегративните връзки на предучилищната педагогика с няколко сродни научни области, което потвърждава значимостта на труда в неговата многодименсионна обхватност по отношение на предучилищната педагогика, историята на българското образование, сравнителното образование и философията на образованието.

- Обогатен е научният апарат на предучилищната педагогика с аргументирани авторски дефиниции на понятия като: педагогическа компетентност, комуникативна компетентност, медийна компетентност, овладяване на езика, развитие на речта и други.

- Изведени са нови парадигми и понятия по отношение на детската игра, игровото взаимодействие, овладяването и развитието на речта в посока подпомагане на практиката на педагогическите специалисти от сферата на предучилищната педагогика и педагогиката като цяло за квалификацията на педагогическите кадри в унисон със социално-педагогическите потребности и съвременните образователни тенденции за социално-личностното развитие на децата.

Заключение

Въз основа на доказаните научни приноси в дисертационния труд, реализирани с висока научно-теоретическа ерудираност и изследователска компетентност, ефективен аналитико-синтетичен подход и широка експертна визия по отношение на проблемите, свързани с предучилищното образование и интегративните му научни полета, личен творчески почерк и отношение към социалните и образователните процеси в обществото и по-конкретно в педагогическата практика за подготовката на предучилищните

педагози, **давам своята положителна оценка** за дисертацията на тема „Предучилищното образование – ретроспекция, състояние, тенденции, предизвикателства и промени“ с автор проф. д-р Божидар Михайлов Ангелов и убедено ще гласувам за присъждането му на научната степен „доктор на науките” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика).

25. 02. 2019 г.

гр. В. Търново

Подпис :.....

(Проф. д-р Р. Кузманова – Карталова)